

CEL
CENTRE FOR EQUALITY
AND LIBERTY | KOSOVA

NL Netherlands

LGBTI+ OSOBE TOKOM PANDEMIJE COVID-19

Priznanje

Centar za jednakost i slobodu na Kosovu (CJS na Kosovu) želi da se zahvali Kancelariji za dobro upravljanje, Kancelariji premijera Kosova, Instituciji Zaštitnika građana na Kosovu, Kosovskoj policiji, Agenciji za besplatnu pravnu pomoć, Linja e Jetës i psihologizma i psihijatrima angažovanim od strane CJS na Kosovu, kao i LGBTI+ zajednici, na njihovoj saradnji tokom procesa istraživanja i njihovom doprinosu prilikom objavljuvanja istraživačke studije „LGBTI+ osobe tokom pandemije COVID-19“

Izjava o odricanju od odgovornosti

Ovaj izveštaj je deo projekta Zajedno oslobođeni!, koji finansira ambasada Kraljevine Holandije na Kosovu, a sprovodi CJS na Kosovu. Mišljenja koja su ovde izražena, ne odražavaju nužno stavove ambasade Kraljevine Holandije na Kosovu.

Autorsko pravo

© Centar za jednakost i slobodu LGBTI+ zajednice na Kosovu (CJS na Kosovu), decembar 2021. Sva prava zadržana. Nijedan deo ove objave se ne sme umnožavati, čuvati u sistemu za preuzimanje niti preneti u bilo kom obliku ili na bilo koji način, elektronski, mehanički, fotokopiranjem, snimanjem ili na bilo koji drugi način, bez prethodne dozvole CJS na Kosovu.

Autor

Jeta Bakija, izvršna direktorka JB Consulting
Email: jetabakija@hotmail.com; Tel: +383 (0) 44 334 582; Adresa: Rrustem Statovci, 39, Priština, Kosovo.

Uz podršku autora

CJS na Kosovu.

SKRAĆENICE

MUP

Ministarstvo
unutrašnjih poslova

KDU

Kancelarija za dobro
upravljanje, Kancelarija
premijera

IZGK

Institucija Zaštitnika
građana na Kosovu

KP

Kosovska policija

ABPP

Agencija za besplatnu
pravnu pomoć

CJS na Kosovu

Centar za jednakost i
slobodu na Kosovu

SZO

Svetska zdravstvena
organizacija

UMG-e

Ugrožene i marginalizovane
grupe

NVO-e

Nevladine
organizacije

OCD

Organizacije
civilnog društva

ILGA Evropa

Međunarodno udruženje lezbejki,
homoseksualaca, biseksualaca,
trans i interseksualaca Evrope

LGBTI

Lezbejke, homoseksualci,
biseksualci, transrodna
lica i interseksualci

MSP

Mala i srednja
preduzeća

IDAHOT

Međunarodni dan borbe
protiv homofobije, transfobije
i bifobije

KIJU

Kosovski institut za
javnu upravu

SADRŽAJ

O CJS na Kosovu	5
Sažetak	6
Metodologija	7
Uvod	9
Obrazovanje	11
Ekonomija	11
Zdravstvena zaštita	12
Ljudska prava i osnovne slobode	13
Doprinos kosovskih ustanova i organizacija prilikom odgovora na COVID-19	17
Institucija Zaštitnika građana Kosova	18
Kosovska policija (KP)	19
Kancelarija za dobro upravljanje, Kancelarija premijera Kosova	20
Agencija za besplatnu pravnu pomoć	22
Linja e Jetës	24
CJS na Kosovu	24
Gledište psihologa i psihijatara	26
LGBTI+ osobe tokom pandemije COVID-19 – perspektiva LGBTI+ osoba	27
Opšte informacije o ispitanicima	28
Ekonomski posledice pandemije COVID-19 za LGBTI+ osobe	30
Podrška Vlade Kosova LGBTI+ osobama	32
Dobrobit LGBTI+ osoba	33
Zaključci	37
Preporuke	39

O CJS NA KOSOVU

Centar za jednakost i slobodu LGBT zajednice na Kosovu (CJS) je osnovan u julu 2013. godine sa ciljem da osnaži LGBTI+ osobe na Kosovu, spreči diskriminaciju zasnovanu na seksualnoj opredeljenosti i rodnom identitetu, da podigne svest opšteg stanovništva o LGBTI+ pravima i zagovara jednaka prava i nediskriminaciju LGBTI+ osoba koje žive na Kosovu u skladu sa Ustavom i zakonima Republike Kosova. CJS na Kosovu je osnovan kao reakcija na neprekidnu diskriminaciju, stigmatizaciju i predrasude kosovskog društva prema LGBTI+ osobama. Programi koje CJS na Kosovu pruža su sledeći: Program podrške, Program izgradnje kapaciteta i Program za podizanje svesti i aktivizam.

Smatra se da je CJS na Kosovu pokretačka snaga iza stvaranja progresivnog, raznolikog i tolerantnog društva na Kosovu prema LGBTI+ osobama i pokretač za promenu tradicionalnih društvenih konstrukcija, kao i sistem podrške za obezbeđivanje jednakih prava i mogućnosti za sve. CJS na Kosovu je takođe nastojao da ojača pravni okvir za LGBTI+ osobe na Kosovu, kao i da poveća njihovo učešće u odgovarajućim međunarodnim i regionalnim mehanizmima i projektima koji su naveliko korisni za zajednicu i društvo. CJS na Kosovu je uspeo da postane jedna od vodećih organizacija i pokretačkih snaga za osnaživanje LGBTI+ osoba na Kosovu promovisanjem i zaštitom LGBTI+ prava i radeći na stvaranju inkluzivnog društva koje zastupa jednakost i prepoznanje i poštovanje različitost. Pristup CJS na Kosovu je da se svaka osoba ceni i da se prema njoj postupa s poštovanjem, bez obzira na njenu seksualnu opredeljenost, rodni identitet ili rodno izražavanje.

SAŽETAK

Sveukupna svrha ove istraživačke studije je da predstavi stanje LGBTI+ osoba na Kosovu od marta 2020. godine. U martu 2020. godine počela je pandemija COVID-19, pandemija koja je izazvana teškim akutnim respiratornim sindromom virusa korona 2 (SARS-CoV-2).

Istraživačka studija će analizirati mere koje je Vlada Republike Kosovo (u daljem tekstu Vlada Kosova) preuzeila da spreči širenje COVID-19 i njihove posledice na živote LGBTI+ osoba; mere i aktivnosti koje su odgovarajuće kosovske ustanove preuzele da zaštite UMG-e, fokusirajući se na LGBTI+ osobe, koje su bile potencijalne žrtve bilo kog oblika nasilja tokom potpunog zatvaranja; strategije i aktivnosti koje su CJS na Kosovu i druge organizacije preuzele da pruže podršku

LGBTI+ osobama tokom perioda potpunog zatvaranja do kraja 2020; situacija LGBTI+ osoba koje žive u vremenu pandemije iz njihove perspektive; i gledište psihologa u vezi sa situacijom LGBTI+ osoba i problemima sa kojima su se suočavali tokom zatvaranja.

Na osnovu nalaza istraživačke studije, osmišljene su preporuke i upućene su odgovarajućim državnim ustanovama, organizacijama, potencijalnim donatorima, medijima i drugim zainteresovanim stranama.

METODOLOGIJA

Pandemija COVID-19 je bila izazov koji je uticao na normalan tok života u celom svetu. Vlada Republike Kosova je preduzela adekvatne mere za rešavanje posledica pandemije. Kako bi predstavio situaciju izazvanu pandemijom i njene posledice za LGBTI+ osobe, CJS na Kosovu je objavio izveštaj „LGBTI+ osobe tokom pandemije COVID-19“ u okviru svog projekta Zajedno oslobođeni! koji je finansiran od strane Ambasade Kraljevine Holandije na Kosovu.

Ovo istraživanje će imati sledeće elemente:

- mere Vlade Republike Kosova za sprečavanje širenja virusa korona;
- kosovske ustanove i njihov organizovani doprinos prilikom odgovora na COVID-19;
- uticaj COVID-19 na živote LGBTI+ osoba;
- zaključke; i
- preporuke.

Ovo istraživanje sprovodi nekoliko metodoloških pristupa, uključujući sekundarno istraživanje, analizu politike, razgovore licem u lice i onlajn upitnike. Ovi metodički pristupi su imali za cilj da pronađu informacije o merama Vlade Kosova koje pružaju podršku LGBTI+ osobama tokom pandemije; doprinos organizacija i donatora i njihov odgovor na pandemiju; i iskustvo LGBTI+ osoba od marta 2020. godine.

U cilju prikupljanja podataka sa terena, sledeće ustanove i organizacije su intervjuisane:

- Institucija Zaštitnika građana Kosova;
- Kosovska policija;
- Kancelarija za dobro upravljanje, Kancelarija premijera Kosova;
- Linja e Jetës;
- CJS na Kosovu.

Pored toga, sačinjen je upitnik i raspodeljen sledećima:

- Agenciji za besplatnu pravnu pomoć;
- LGBTI+ osobama, gde je primljeno sedamdeset (70) odgovora.

UVOD

Svetska zdravstvena organizacija (SZO) je 30. januara 2020. proglašila vanredno stanje u javnom zdravstvu od međunarodne važnosti, a 11. marta 2020. godine pandemiju. Međunarodni zdravstveni pravilnik Odbora za vanredno stanje za COVID-19 u okviru SZO-e je pružio savete SZO-i i globalnoj zajednici o merama za kontrolu ove epidemije, kao što su uvođenje snažnih mera za rano otkrivanje bolesti, za izolaciju i lečenje slučajeva, praćenje kontakata i promovisanje mera držanja odstojanja u skladu sa rizikom.¹

Širenje Covid-19 je imalo visok stepen uticaja na Kosovo u različitim oblastima kao što su obrazovanje, ekonomski razvoj, zdravstvo i ukupno funkcionisanje ustanova. Prema tome, da bi sprečila širenje virusa korona i smanjila i držala pod kontrolom njegov uticaj na sektor obrazovanja, privrede i zdravstva, Vlada Kosova je preduzela niz kritičnih aktivnosti. Avgusta 2020. godine, Skupština Kosova je usvojila novi Zakon o sprečavanju i borbi protiv pandemije COVID-19 koji obezbeđuje solidan pravni okvir za neophodne mere za javno zdravlje.² Prva mera koju je Vlada Kosova preduzela da spreči širenje virusa korona bila je zatvaranje ulaza i izlaza u pojedinim opštinama sa potvrđenim visokim brojem pozitivnih slučajeva.³ Pored toga, sa širenjem virusa korona, Vlada Kosova je usvojila preventivne i restriktivne mere. U većini opština koje su bile u karantinu uvedena su ograničenja kretanja, mere držanja odstojanja, zatvaranje svih preduzeća koja nisu neophodna, obustava obrazovnog procesa i ograničavanje kretanja i putovanja sve dok broj zaraženih ne počne da se smanjuje.⁴

¹ Svetska zdravstvena organizacija (januar 2020), Izveštaj o situaciji o novom virusu korona(2019-nCoV) – 11, dostupan na: https://www.who.int/docs/default-source/coronavirus/situation-reports/20200131-sitrep-11-ncov.pdf?sfvrsn=de7c0f7_4

² Evropska komisija, (oktobar, 2020), Radni dokument osoblja Komisije, Izveštaj o Kosovu 2020, dostupan na: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2020-10/kosovo_report_2020.pdf

³ Fridrih Ebert Stiftung (2020), Kancelarija u Prištini, Posledice pandemije Covid-19 na Kosovu, dostupno na: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/kosovo/17758.pdf>

⁴ MMinistarstvo zdravlja Republike Kosovo (aprili, 2020), Odluka, dostupna na: <https://msh.rks-gov.net/wp-content/uploads/2020/04/Vendim..pdf>

OBRAZOVANJE

Ministarstvo prosvete Republike Kosovo je razvilo platformu za onlajn učenje koja je korišćena za organizovanje aktivnosti učenja na daljinu zbog pandemije Covid-19. Materijali za učenje su deljeni preko onlajn platformi za učenje kao što je Moodle, a neki snimljeni kursevi su bili emitovani na televiziji. Ministarstvo prosvete je u septembru, zbog smanjenja broja zaraženih virusom korona, razvilo i sprovelo trostopeni plan koji je kombinovao sisteme za učenje lično i na daljinu. Ministarstvo prosvete pratilo je epidemiološku situaciju i širenje virusa korona, a u slučajevima gde se situacija pogoršavala, zaustavljeni su kursevi koji su se održavali lično, a sva nastava je prebačena na platforme za učenje na daljinu koje je razvilo Ministarstvo.⁵

EKONOMIJA

Na osnovu prakse drugih zemalja, Vlada Kosova je odlučila da usvoji oštре mere tako što je u potpunosti zatvorila privatni sektor na skoro dva (2) meseca u svim opština Kosova. Kako bi pomogla kosovskoj privredi i građanima, Vlada Kosova je uvela mnoge različite mehanizme kao što su direktnе subvencije plata, garantovani krediti, subvencije za stanarinu, pristup finansijama za MSP, odlaganje poreza i rekonstruisanjem otplate kredita.⁶ Međutim, prema članku koji je objavila Svetska banka, „na Kosovu, pandemija vrši pritisak bez presedana na ekonomski aktivnosti i sredstva za život ljudi. Uprkos ublažavanju mera za obuzdavanje u junu 2020. godine, ekonomija nastavlja da opada, jer šok pandemije nastavlja da guši izvoz usluga, investicije i privatnu potrošnju koji se odnose na dijasporu. Očekuje se da će se ekonomija Kosova smanjiti za 8,8 odsto u 2020.“⁷

⁵ OECD (2020), COVID-19 kriza na Kosovu*, dostupno na: <https://www.oecd.org/south-east-europe/COVID-19-Crisis-in-Kosovo-archive.pdf>

⁶ KMPG (jun, 2020), Mere Vlade i ustanova kao odgovor na COVID-19, dostupno na: <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/04/kosovo-government-and-institution-measures-in-response-to-covid.html>

⁷ Svetska banka (oktobar 2020), Recesija se produbljuje dok pandemija COVID-19 ugrožava radna mesta i smanjenje siromaštva na Kosovu, dostupno na: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/10/22/recession-deepens-as-covid-19-pandemic-threatens-jobs-and-poverty-reduction-in-kosovo>

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Vlada Kosova je preduzela niz kritičnih aktivnosti kao što su subvencije za zdravstvenu zaštitu kako bi obuzdala padove koje je izazvala pandemija, da bi rešila zdravstvene pretnje⁸ koje su rezultat povećanja broja zdravstvenih radnika i klinika koje se bave slučajevima COVID-19.⁹

Pored toga, Vlada Kosova je bila fokusirana na strategiju „poravnjanja krive“ i izgradnju kapaciteta u cilju poboljšanja zdravstvenog sistema.¹⁰

Poravnjanje krive je svetska strategija javnog zdravlja koja je osmišljena da uspori širenje pandemije tako da se smanji najveći broj ljudi kojima je potrebna nega i da zdravstveni sistem ne premaši svoj kapacitet, što bi se odrazilo veoma loše na ljudske živote. Poravnjanje krive se oslanja na tehničke ublažavanja kao što su pranje ruku, upotreba maski za lice i držanje odstojanja.

⁸ Svetska banka (april, 2020), Kosovo: zdravstveni sistemi, sigurnosne mreže i podrška preduzećima svemu što je kritično za zaštitu života i sredstava za život, dostupno na: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/04/09/europe-and-central-asia-kosovo-health-systems-safety-nets-and-support-to-businesses-all-critical-to-protecting-lives-and-livelihoods>

⁹ Fridrih Ebert Stiftung (2020), Kancelarija u Prištini, Posledice pandemije Covid-19 na Kosovu, dostupno na: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/kosovo/17758.pdf>

¹⁰ Ibid

LJUDSKA PRAVA I OSNOVNE SLOBODE

Međunarodne i nacionalne krize često ističu nejednakosti u društvu koje nesrazmerno pogađaju pojedince iz UMG-a. Pandemija COVID-19 i promene koje su nastale u društvu usled mera prevencije Covid-19 Vlade Kosova su pokazale nejednakost u pristupu pristojnom radu i iskustva diskriminacije što je uticalo na mnoge UMG-e, posebno LGBTI+ osobe koje žive na Kosovu za koje su potpuno zatvaranje i druge mere bile mnogo oštije i imale su veći negativan uticaj.

Ustav Republike Kosovo, član 24, navodi da „1) Svi su jednaki pred zakonom. Svako uživa pravo na jednaku pravnu zaštitu bez diskriminacije; 2) Niko ne sme biti diskriminisan na osnovu rase, boje kože, roda, jezika, veroispovesti, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog porekla, povezanosti sa bilo kojom zajednicom, imovine, ekonomskog i socijalnog stanja, seksualnog opredeljenja, rođenja, invaliditeta ili drugog ličnog statusa.“¹¹ Pored toga, drugi nacionalni i međunarodni instrumenti za ljudska prava koji se primenjuju na Kosovu garantuju prava svih građana Kosova i bore se protiv diskriminacije na osnovu seksualne opredeljenosti i rodnog identiteta.^{12 13}

Prema Godišnjem pregledu o stanju ljudskih prava LGBTI+ osoba na Kosovu koji izdaje ILGA Evropa, a koji obuhvata period od januara do decembra 2020. godine, „civilno društvo je prijavilo bolju saradnju sa Savetodavnim i koordinacionom grupom za LGBTI zajednicu, koja je objavila novi Nacionalni akcioni plan (2019-2022) u 2019. godini.“^{14 15} Međutim, sprovođenje Akcionog plana je postalo otežano zbog ograničenja Vlade Kosova u vezi sa virusom Covid-19. Štaviše, ograničenja slobode kretanja i zatvaranje granica od strane Vlade Kosova uticala su na LGBTI+ osobe, uglavnom transrodne osobe, pošto su uticala na njihov pristup „zdravstvenoj zaštiti za prilagođavanje roda u inostranstvu, pošto Kosovo ne nudi nikakve transrodne zdravstvene usluge.“¹⁶ Pored toga, prema članku „LGBTQ život u karantinu“ koji je objavio Kosovo 2.0 LGBTQ, transrodne osobe su spomenule da „u nekom trenutku u našem životu, barem jednom, svi smo sanjali da nestanemo i da se negde sakrijemo. Kada bi određeni trenutak postao previše težak, mnogi od nas bi se samo predali begu. Potreba za povlačenjem ima više smisla nego ikada tokom potpunog zatvaranja u eri Covid-19, ali za većinu LGBTQ (lezbejke, homoseksualne, biseksualne, transrodne i kvir) osoba na Kosovu povlačenje u usamljene kutke predstavlja način života.“¹⁷

¹¹ Skupština Republike Kosovo (jun, 2008), Ustav Republike Kosovo, dostupan na: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=3702>

¹² Skupština Republike Kosovo (jun, 2015), Zakon o zaštiti od diskriminacije, dostupan na: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=10924>

¹³ Skupština Republike Kosovo (jun, 2015), Zakon o rodnoj ravnopravnosti, dostupan na: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=10923>

¹⁴ Evropska komisija, (oktobar, 2020), Radni dokument osoblja Komisije, Izveštaj o Kosovu 2020, dostupan na: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2020-10/kosovo_report_2020.pdf

¹⁵ ILGA Evropa (decembar 2020), Godišnji pregled o stanju ljudskih prava LGBTI osoba na Kosovu koji obuhvata period od januara do decembra 2020. godine, dostupan na : <https://rainbow-europe.org/annual-review>

¹⁶ Ibid, strana 67.

¹⁷ Kosovo 2.0 (maj, 2020), LGBTQ život u karantinu, dostupno na: <https://kosovotwopointzero.com/en/lgbtq-life-under-quarantine/>

U 2020. godini, nakon dugogodišnjeg lobiranja i zagovaranja da se reši pitanje bezbednih prostora za LGBTI+ osobe, opština Priština je izdvojila 300.000 evra finansijske pomoći za izgradnju Sigurne kuće za LGBTI+ osobe. Sigurnu kuću će koristiti LGBTI+ osobe koje su žrtve porodičnog nasilja i/ili su prinuđene da napuste svoje kuće zbog odbijanja porodice.¹⁸ Pored toga, 2020. godine, Opština Priština je finansijski podržala osnivanje Svratišta za LGBTI+ osobe. Svratište koriste nevladine organizacije koje rade na promociji i zaštiti prava LGBTI+ osoba kako bi organizovale različite kulturne, obrazovne i zabavne događaje za LGBTI+ osobe i obezbedile im siguran prostor za druženje.¹⁹

U decembru 2020. godine, Osnovni sud u Prištini potvrdio je pravo gospodina Blert Morine da promeni i svoje ime i oznaku pola u svojim identifikacionim dokumentima, označavajući značajnu odluku za samog Blerta, transrodne osobe i čitav LGBTI+ pokret na Kosovu. Posle skoro dve (2) godine borbe protiv sistema na Kosovu, u odluci suda je navedeno da su odluke Direkcije za opšte administrativne poslove u okviru Opštine Đakovica, na osnovu preporuke Kosovske agencije za civilnu registraciju (ARC), „poništene kao nezakonite“ i obavezale su odgovarajuće ustanove da zvanično isprave Blertovo ime i oznaku pola u roku od 15 dana od dobijanja odluke suda. Ovo je drugi slučaj u kojem su kosovski sudovi odlučili u korist zaštite prava transrodnih osoba koje žive na Kosovu. Dva (2) transrodna muškarca su uspešno promenila svoju polnu oznaku i ime uz odobrenje Osnovnog suda nakon slučaja g. Blert Morine.

Nacrt Građanskog zakonika je objavljen u julu 2020. godine i izazvao je razočarenje civilnog društva, posebno organizacija koje rade na promociji i zaštiti prava LGBTI+ osoba. Građanski zakonik ne uspeva da postigne napredak u pravnom priznavanju različitih porodica i istopolnih partnera. Nacrt Građanskog zakonika definiše brak kao zajednicu muškarca i žene i ne uspeva da uspostavi instituciju građanskog partnerstva. Umesto toga, navodi da drugi oblici partnerstva mogu biti priznati kroz drugačije zakonodavstvo, što predlaže da će prava građanskog partnerstva biti drugačija od prava bračnih parova. OCD prate izmene i dopune nacrta Građanskog zakonika, koji je još uvek u parlamentu, i lobiraju i zalažu se sa konkretnim, zakonski zasnovanim preporukama da se istopolno partnerstvo unese u dokument i da se definicija braka promeni tako da se uključi i rodno -neutralan izraz „supružnik“, kako bi bila u skladu sa definicijom u Ustavu.²¹ ²²

Broj LGBTI+ osoba koje traže psihološku podršku i savetovanje se povećao tokom pandemije. Ovu podršku su pružali psiholozi i psihijatri CJS na Kosovu tokom cele godine.

¹⁸ CJS na Kosovu (maj, 2021), Godišnji izveštaj CJS na Kosovu 2019 – 2020, dostupan na: https://cel-ks.org/wp-content/uploads/Annual_report_CEL.pdf

¹⁹ Ibid, strana 7.

²⁰ Ibid, strana 45.

²¹ Ibid, strana 43.

²² ILGA Evropa (decembar 2020), Godišnji pregled o stanju ljudskih prava LGBTI osoba na Kosovu koji obuhvata period od januara do decembra 2020. godine, dostupan na: <https://rainbow-europe.org/annual-review>

Glavni terapijski pristupi korišćeni za psihološke sesije su bili kognitivno-bihevior-alna terapija i psihoanalitički pristup. Organizacija psiholoških sesija se smatra jednom od najefikasnijih aktivnosti koje je organizovao CJS na Kosovu, jer pruža direktnu podršku LGBTI+ osobama koje su žrtve bilo koje vrste nasilja, imaju problema sa svojim seksualnim opredeljenjem ili rodnim identitetom, imaju samoubilačke misli, rizično se ponašaju kao što je upotreba narkotičkih supstanci ili alkohola, ili se suočavaju sa bilo kojim oblikom diskriminacije na osnovu njihovog seksualnog opredeljenja.²³

²³ CJS na Kosovu (maj, 2021), Godišnji izveštaj CJS na Kosovu, dostupan na: https://cel-ks.org/wp-content/uploads/Annual_report_CEL.pdf

DOPRINOS KOSOVSKIH USTANOVA I ORGANIZACIJA PRILIKOM ODGOVORA NA COVID-19

• Institucija Zaštitnika građana Kosova

IZGK predstavlja pravni mehanizam za zaštitu, nadgledanje i unapređenje ljudskih prava i osnovnih sloboda fizičkih i pravnih lica od nezakonitih i nepravilnih činjenja ili nečinjenja organa javne vlasti, ustanova i lica ili drugih organa koji vrše javna ovlašćenja u Republici Kosovo. IZGK takođe deluje kao nacionalni mehanizam za sprečavanje mučenja i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupaka i kažnjavanja unutar svih mesta gde su smeštena lica lišena njihove slobode, uključujući policijsko zadržavanje, objekte za pritvor u toku pretkrivičnog postupka, boravak u zdravstvenim ustanovama, carinski pritvor, imigracioni pritvor kao i svi drugi objekti u kojima se može javiti sumnja na kršenje ljudskih prava i osnovnih sloboda. Osim toga, Zaštitnik građana je mehanizam za ravnopravnost za unapređenje, nadgledanje i podršku jednakog postupanja bez diskriminacije na osnovu Zakona o rodnoj ravnopravnosti i Zakona o zaštiti od diskriminacije; zakona koji, zajedno sa Zakonom o Zaštitniku građana, čine pravni paket ljudskih prava na Kosovu koji je stupio na snagu jula 2015.

Razgovor sa g. Naimom Ćelajem, Zaštitnikom građana, organizovan je kako bi razgovarali o posledicama Vladinih mera za prevenciju Covid-19 na svakodnevni rad ustanove, uključujući slučajeve kršenja ljudskih prava prijavljenih na osnovu rodnog identiteta i seksualnog opredeljenja, kako je institucija započela i kako se bavi ovim slučajevima, kao i ukupnom situacijom LGBTI+ osoba iz njihove perspektive. Prema g. Ćelaju, bilo je nekoliko uticaja mera potpunog zatvaranja. Prvo, postojao je značajan broj zaposlenih zaraženih virusom i kancelarije Zaštitnika građana u regionima su bile zatvorene na određeno vreme. Drugo, broj zaposlenih u kancelariji je bio ograničen zbog zdravstvenih stanja koja su neki od zaposlenih imali. I treće, iako je IZGK pružio priliku građanima da prijave slučajeve kršenja ljudskih prava ili bilo koji drugi slučaj

onlajn, broj slučajeva koji su prijavljeni se smanjio. Prema g-dinu Ćelaju, ovo se desilo zato što je većina građana navikla da svoje slučajeve dostavlja lično, a ne onlajn ili preko pošte kako je bilo preporučeno. Prema Godišnjem izveštaju IZGK za 2019. godinu, 2.014 žalbi i zahteva za savete ili pravnu pomoć je bilo podneto od strane građana Kosova sedištu IZGK-a u Prištini i regionalnim kancelarijama tokom 2019. godine²⁴, dok je u 2020. godini, prema Godišnjem izveštaju IZGK za 2020, 1.419 žalbi i zahteva za savete ili pravnu pomoć bilo podneto od strane građana Kosova sedištu IZGK-a u Prištini i regionalnim kancelarijama.²⁵ Od 2019. godine do 2020. godine, možemo videti smanjenje od 595 u broju žalbi i pravnoj pomoći koju su zahtevali građani Kosova.

²⁴ Institutacija Zaštitnika građana (2020), Godišnji izveštaj 2019, dostupan na: <https://IZGK-rks.org/en/2020/04/02/godisnji-izvestaj-2019/>

²⁵ Institutacija Zaštitnika građana (2021), Godišnji izveštaj 2020, dostupan na: <https://IZGK-rks.org/en/2021/04/14/annual-report-2020/>

Pored toga, IZGK ima mandat da zagovara i utiče na unapređenje ljudskih prava putem medija. Tokom 2020. godine, IZGK se zalagao za jednaka prava i mogućnosti sa posebnim fokusom na UMG-e.

Vlada Kosova je 30. marta 2020. godine usvojila Odluku o hitnim fiskalnim merama za finansijsku podršku poreskim obveznicima, zaposlenima i preduzećima tokom situacije COVID-19 na Kosovu. Stoga su građani Kosova zatražili savet i pravnu pomoć od IZGK o tome kako da imaju koristi od vladine podrške.

• Kosovska policija (KP)

KP je javna služba u okviru MUP-a koja deluje putem jedinstvenog komandnog lanca na celoj teritoriji Republike Kosovo.²⁶ Aktivnosti KP se rukovode sledećim načelima:

- pravedno i jednakost upanja prema svim licima;
- poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda;
- neutralnost i nepristrasnost u pogledu političkih stavova i opredeljenja lica;
- posvećenost zapošljavanju, napredovanju i dodeljivanju dužnosti na sveobuhvatan, zasnovan na zaslugama i nediskriminoran način, odražavajući multietnički karakter Republike Kosova i priznavanjem načela rodne ravnoopravnosti i ljudskih prava predviđenih Ustavom.²⁷
- integritet, poštenje i odgovornost u javnoj službi;
- transparentnost – pružanje informacija javnosti i otvorenost prema javnosti;
- zakonitost, prikladnost i srazmernost;

Kako bi prikupili informacije o kršenju ljudskih prava na osnovu seksualne opredeljenosti i rodnog identiteta tokom perioda potpunog zatvaranja, zakazan je razgovor sa gospodinom Salihom Dragidelom, kapetanom Kosovske policije. Prema rečima gospodina Dragidele, pandemija je uticala na rad i posvećenost KP-e prema ovim specifičnim pitanjima, jer je njihov fokus bio na sprovođenju mera Vlade Kosova za sprečavanje širenja virusa.

²⁶ Skupština Republike Kosovo (mart, 2012), Zakon o policiji, dostupan na: <https://gzk.rks-gov.net/ActDocumentDetail.aspx?ActID=2806>

²⁷ Ibid

Tokom 2020. godine, prijavljena su tri (3) slučaja kršenja ljudskih prava od strane LGBTI+ osoba, svi u Prištini, koji su prosleđeni Kosovskom tužilaštvu Kosova. Dva (2) slučaja su bila izazivanje mržnje, a jedan (1) uznemiravanje. Broj prijavljenih kršenja ljudskih prava u 2020. godini je smanjen u poređenju sa šest (6) prijavljenih slučajeva u 2019. godini i pet (5) prijavljenih slučajeva u 2018. godini.

Prema rečima gospodina Dragidele, KP stalno radi na promociji i zaštiti prava LGBTI+ osoba i pruža podršku potrebnu zajednici na njihov zahtev. Kosovska policija je deo različitih događaja koji se organizuju kako bi se obezbedila bezbednost za LGBTI+ osobe i druge učešnike događaja. Aktivnosti kojima KP doprinosi su: Nedelja parade ponosa, IDAHOT, radionice, obuke, konferencije i drugi događaji organizovani za diskusiju o situaciji, pravima i potrebama LGBTI+ osoba. Pored toga, KP raspravlja o pravima LGBTI+ osoba u programima za nove kadete policije i doprinosi povećanju svesti LGBTI+ osoba o prijavi bilo kakvog oblika kršenja.

• Kancelarija za dobro upravljanje, Kancelarija premijera Kosova

Kancelarija za dobro upravljanje, ljudska prava, jednakе mogućnosti i nediskriminaciju nalazi se u okviru Kancelarije premijera Kosova i ima, između ostalog, sledeće dužnosti i odgovornosti:

- pružanje saveta premijeru i odgovarajućim jedinicama Kancelarije premijera u oblastima dobrog upravljanja, ljudskih prava, jednakih mogućnosti i pitanja borbe protiv diskriminacije;
- nadgledanje i davanje saveta ministarstvima u oblastima dobrog upravljanja, ljudskih prava, jednakih mogućnosti i pitanja borbe protiv diskriminacije;
- izrađivanje nacrta politike u oblastima dobrog upravljanja, ljudskih prava, jednakih mogućnosti i pitanja borbe protiv diskriminacije;
- razmatranje akcionalih politika, nacrta zakonodavstva koje pripremaju državni organi u skladu sa standardima ljudskih prava na snazi i praksama dobrog upravljanja u saradnji sa Pravnom kancelarijom, i davanje saveta i preporuka premijeru i odgovarajućim ministarstvima u skladu sa okolnostima;
- pomaganje u razvoju i sprovođenju kampanja za javnu komunikaciju i drugih promotivnih projekata za podizanje svesti stanovništva o međunarodnim standardima o ljudskim pravima, transparentnosti, etici i odgovornosti javne uprave, dobrom upravljanju, jednakim mogućnostima, borbi protiv diskriminacije i drugim načelima demokratskog upravljanja;

- konsultovanje sa predstavnicima različitih interesnih grupa i ako je potrebno uspostaviti savetodavna tela za razmatranje pitanja dobrog upravljanja, ljudskih prava, jednakih mogućnosti i pitanja borbe protiv diskriminacije;
- koordinacija postupka uključivanja civilnog društva u stvaranje politika i donošenje odluka i podržavanje saradnje između Vlade i civilnog društva;
- koordinacija postupka za uspostavljanje nadzora i sistema izveštavanja za uključivanje civilnog društva;
- obezbeđivanje jačanja saradnje, partnerstva, koordinacije aktivnosti i uključivanje putem vladinih ustanova i civilnog društva u cilju izrade i sprovođenja javnih politika u korist građana;
- da deluje kao Sekretarijat i Koordinaciona jedinica za različita vladina tela i mehanizme i da deluje kao Sekretarijat nacionalnih odbora i saveta u oblasti ljudskih prava i dobrog upravljanja.

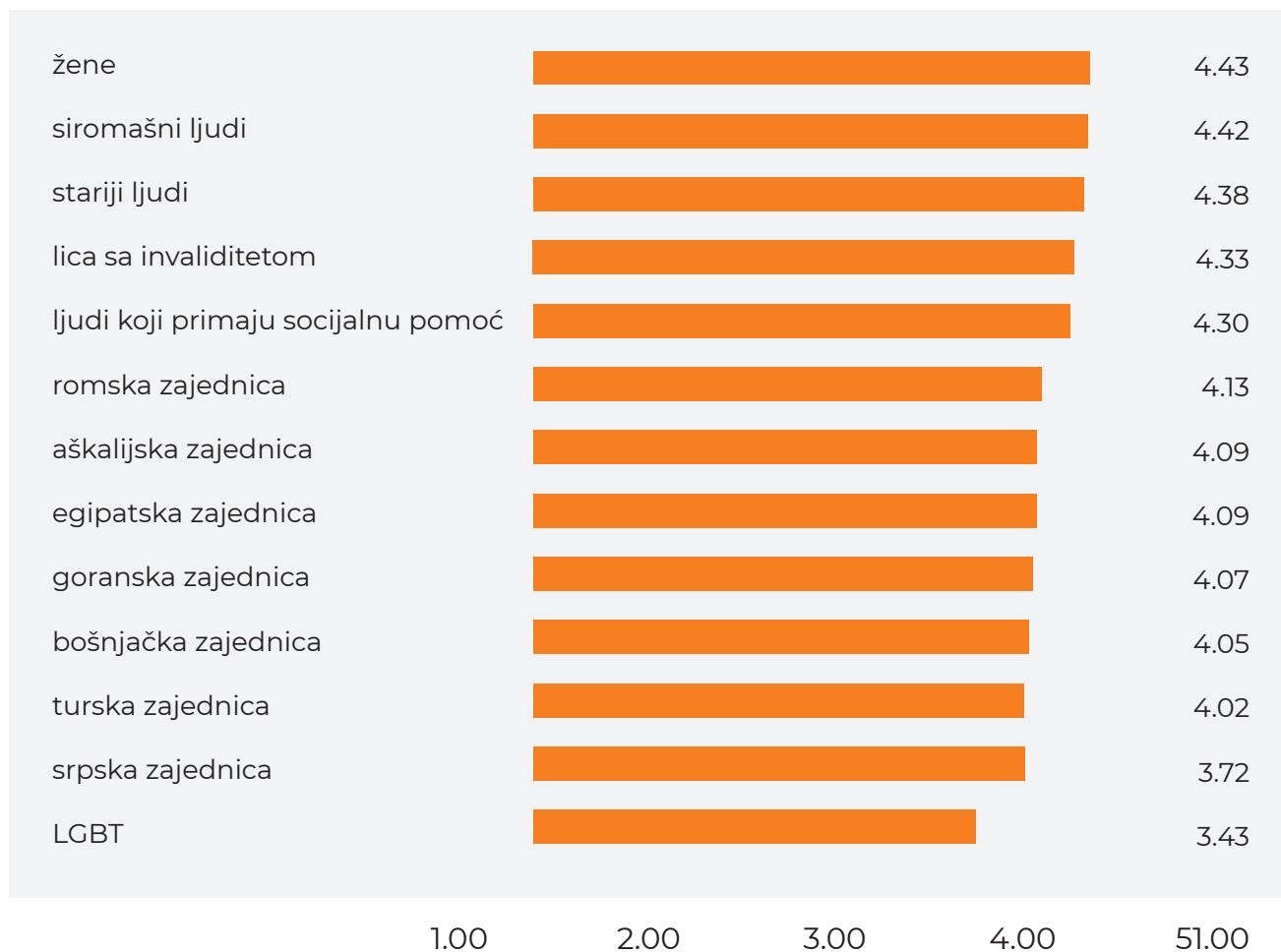
Prema rečima gđe Armende Berani, višeg zvaničnika za jednake mogućnosti i invalidnost, KDU neprekidno radi na promovisanju prava UMG-a, uključujući prava LGBTI+ osoba. U oktobru 2020. godine KDU je predstavila istraživanje „Različitost i jednakost na Kosovu“ i pokrenula novi okvir izveštavanja o nadgledanju Zakona o zaštiti od diskriminacije.

Cilj studije „Različitost i jednakost na Kosovu“ je bio da se identifikuje opšte gledište javnosti i direktna iskustva građana sa kršenjem ljudskih prava, kao i njihovo znanje i procena rada ustanova za ljudska prava na Kosovu.. Studija je merila spremnost građana da podrže druge na osnovu toga da li su ili nisu žrtve nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja, njihovih društveno-ekonomskih uslova, njihove etničke pripadnosti, invaliditeta, njihovog seksualnog opredeljenja i rodnog identiteta.

Tabela ispod pokazuje da LGBTI+ osobe koje žive na Kosovu dobijaju manje podrške od građana u slučajevima kršenja ljudskih prava.

²⁸ Savet Evrope (jun 2021), Prezentacija istraživanja „Različitost i jednakost na Kosovu*“ i pokretanje novog okvira izveštavanja o praćenju Zakona o zaštiti od diskriminacije, dostupna na: <https://www.coe.int/en/web/inclusion-and-antidiscrimination/-/presentation-of-the-research-diversity-and-equality-in-kosovo-and-launching-of-the-new-reporting-framework-on-monitoring-the-law-on-protection-from-di>

²⁹ Kosova Press (april, 2021), Oko 50 odsto građana smatra da na Kosovu postoji diskriminacija, dostupna na: <https://kosovapress.com/%E2%80%8Brreth-50-perqind-e-qytetareve-mendojne-se-ka-diskriminim-ne-kosove/>

KDU radi na završavanju pokazatelja za merenje sprovođenja Zakona o diskriminaciji koji će doprineti identifikaciji prepreka u postupku sprovođenja i dati preporuke odgovarajućoj ustanovi odgovornoj za sprovođenje zakona.

• Agencija za besplatnu pravnu pomoć

Prema članu 31. Ustava Republike Kosovo, Pravo na pravično i nepristrasno suđenje, „besplatna pravna pomoć će biti pružena onima koji nemaju dovoljno finansijskih sredstava, ako je takva pomoć neophodna da bi se obezbedio delotvoran pristup pravdi.” Agencija za besplatnu pravnu pomoć je javna ustanova koja obavlja funkcije i odgovornosti u skladu sa Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći i jedina je ustanova na teritoriji Republike Kosova odgovorna za organizaciju i pružanje besplatne pravne pomoći. Sedište ABPP je u Prištini i imaju regionalne kancelarije u opštinama Mitrovica, Peć, Prizren, Gnjilane, Đakovica i Uroševac.

³⁰ Skupština Republike Kosovo (jun 2008), Ustav Republike Kosovo, dostupan na: https://mapl.rks-gov.net/wp-content/uploads/2017/10/1.CONSTITUTION_OF_THE REPUBLIC_OF_KOSOVO.pdf

³¹ Skupština Republike Kosovo (februar 2012), Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći, dostupan na: https://www.ecoi.net/en-/file/local/1223586/1226_1404464803_kosovo-law-free-legal-aid-2012-en.pdf

Postoje i mobilne kancelarije u opštinama Kosovo Polje, Glogovac, Dečane, Istok, Suva Reka, Dragaš, Mitrovica, Zvečan, Leposavić, Zubin Potok, Mališevo, Gračanica, Srbica i Kamenica.

Ovlašćene usluge besplatne pravne pomoći se pružaju u okviru primarne i sekundarne pravne pomoći. Primarna pravna pomoć obuhvata sledeće usluge:

- informacije i pravni saveti u vezi sa pravnim procedurama;
- izrada dokumentacije i celokupne druge tehničke pomoći koja se odnosi na završetak predmeta;
- zastupanje u parničnom, upravnom i prekršajnom postupku;
- odbrana i zastupanje u svim fazama krivičnog postupka;
- informacije i pravni saveti u vezi sa prekršajnim postupcima;
- informacije, pravni saveti i pomoć u postupcima posredovanja i arbitraže kako je predviđeno zakonom na snazi.

Sekundarna pravna pomoć obuhvata usluge:

- izrada dokumentacije i celokupne druge tehničke pomoći koja se odnosi na završetak predmeta;
- zastupanje u parničnom, upravnom i prekršajnom postupku.

ABPP se suočila sa poteškoćama u ispunjavanju svojih dužnosti i odgovornosti tokom potpunog zatvaranja zbog situacije i mera za prevenciju Covid-19 Vlade Kosova. Međutim, prema rečima gospođe Fluture Berbati Zene, direktora Odeljenja za pravnu pomoć, ABPP je koristila alternativne metode da pruži traženu podršku građanima Kosova. ABPP je izradila strategiju i procedure za pružanje pristupa besplatnoj pravnoj pomoći ljudima kojima je potrebna putem razvoja onlajn platforme za prijavu za besplatnu pravnu pomoć i imenovanje službenika pravne pomoći koji će nuditi usluge putem telefona.

Tokom 2020. godine nijedan slučaj bilo kog oblika nasilja nije registrovan od strane LGBTI+ osoba; međutim, povećan je broj slučajeva kršenja ljudskih prava u odnosu na prethodnu godinu.

Tokom 2020. godine, ABPP je, uz finansijsku podršku aktivnosti USAID-a Pravda je bitna, organizovala informativne sesije za LGBTI+ osobe sa ciljem povećanja njihovog znanja o ljudskim pravima, posebno LGBTI+ pravima i postojećim mehanizmima podrške žrtvama bilo kog oblika nasilja.

Linja e Jetës

Linja e Jetës je pozivni centar koji ima za cilj da pruži usluge mentalnog zdravlja ljudima i spreči samoubistvo. Linja e Jetës pruža podršku onima koji zovu i traže pomoć samo putem razgovora telefonom. Kako bismo saznali više o situaciji LGBTI+ osoba od početka mera potpunog zatvaranja u martu 2020. godine, organizovali smo razgovor sa Linja e Jetës.

Na osnovu iskustva Linja e Jetës, možemo zaključiti da su mere potpunog zatvaranja u martu 2020. godine doprinele smanjenju broja ljudi koji su se javljali da traže podršku putem telefona. Prema rečima gospodina Skeje, zaposlenog u Linja e Jetës, ovo smanjenje broja poziva može biti zbog toga što su ljudi bili izolovani i živeli su u istoj kući sa svojim porodicama, tako da ljudi u nevolji nisu imali privatni prostor da pozovu i razgovaraju o svojim problemima koji ih zabrinjavaju. Broj poziva je porastao onog trenutka kada je Vlada odlučila da ublaži ograničenja vezana za pandemiju.

Glavna podrška Linja e Jetës ljudima koji ih zovu jeste razgovor sa njima i razgovor o pitanjima mentalnog zdravlja, posebno o problemima o kojima oni koji pozivaju spomenu, i informisanje o ustanovama koje su odgovorne za rešavanje pitanja koja pokreću kao što su nasilje u porodici, diskriminacija, maltretiranje i drugi problemi. Međutim, prema gospodinu Skeji, nedostatak poverenja u kosovske ustanove sprečava ljude da podignu svoj glas i prijave nasilje. Linja e Jetës prvo upućuje na psihologe CJS na Kosovu, koji su, prema rečima g. Skeje, stekli poverenje klijenata.

Na pitanje da li su imali slučajeve prijavljene od strane LGBTI+ osoba, gospodin Skeja je rekao da nikada ne postavljaju lično pitanje osobi i da se svi pozivi automatski brišu kako bi se zaštitila privatnost klijenata; prema tome, nisu registrovali nijedan slučaj i vrstu kršenja ljudskih prava koji su odvojeni prema UMG-ma.

Linja e Jetës obično registruje više poziva nakon svake kampanje podizanja svesti ili aktivnosti koju organizuju, na primer, više poziva je registrovano nakon objavljanja pesme Dafine Zećiri koja se bavi pitanjem mentalnog zdravlja.

CJS na Kosovu

CJS na Kosovu je lokalna nevladina organizacija koja radi na promociji i zaštiti prava LGBTI+ osoba na Kosovu. Smatra se da je CJS na Kosovu pokretačka snaga koja stoji iza stvaranja progresivnog, raznolikog i tolerantnog društva na Kosovu za LGBTI+ zajednicu, pokretač za promenu tradicionalnih društvenih konstrukcija i sistem podrške za obezbeđivanje jednakih prava i mogućnosti za sve.

Kako bi se razumeo doprinos CJS na Kosovu za zaštitu LGBTI+ prava tokom pandemije, njihove aktivnosti i konkretna podrška LGBTI+ osobama, organizovan je razgovor sa gospodinom Blertom Morinom, izvršnim direktorom organizacije.

Prema rečima gospodina Morine, pandemija je direktno uticala na rad CJS na Kosovu, kao i na sprovođenje programa i aktivnosti planiranih za 2020. Preventivne mere Vlade Kosova za Covid-19 uticale su na sprovođenje aktivnosti koje su imale za cilj da uključe ustanove, LGBTI+ osobe, aktiviste i druge zainteresovane strane. Prema tome je CJS na Kosovu morao da planira alternativne aktivnosti i usvoji nove metode za sprovođenje kako bi poštovao mere Vlade Kosova. Većina aktivnosti organizovanih tokom prvih meseci pandemije sprovedena je putem onlajn platformi.

Organizacija rada CJS na Kosovu tokom pandemije je urađena na osnovu strategije za vanredno stanje koju je CJS na Kosovu razvio uz podršku svog osoblja i uz konzultacije sa LGBTI+ osobama koje su stalno zahtevale različite vrste podrške od CJS na Kosovu. Međutim, organizacija rada, sprovođenje različitih aktivnosti i podrška LGBTI+ osobama u vreme pandemije su bili veoma teški i izazovni za CJS na Kosovu. Ova situacija se dogodila zbog nedostatka projekata/sredstava potrebnih za zadovoljavanje potreba LGBTI+ osoba u vreme pandemije i izostanka poziva za prijavu za vanredna sredstva namenjena podršci LGBTI+ osobama za stanovanje, hranu i osnovne potrepštine, psihološku podršku, pravne konsultacije i drugu podršku.

Pandemija COVID-19 direktno je uticala na živote LGBTI+ osoba, prema rečima gospodina Morine. Većina LGBTI+ osoba je bila u primorana da se vrati da živi u svojim porodičnim kućama zbog nedostatka mogućnosti zapošljavanja/angažovanja koje bi im pomogle da ostvare prihod potreban za troškove života u Prištini. Zbog ovakve životne situacije bili su diskriminisani, a njihova prava povređena od strane članova porodice zbog neprihvatanja njihovog seksualnog opredeljenja i rodnog identiteta. Uzimajući u obzir ovu činjenicu, CSJ na Kosovu je pružio podršku za deset (10) LGBTI+ osoba nudeći im bezbedan prostor za život više od šest (6) meseci. Pored toga, CSJ na Kosovu je angažovao psihologe i psihijatre da pruže onlajn i lično (kada je to moguće) psihološku podršku i savetovanje LGBTI+ osobama. Prema rečima gospodina Morine, slučajevi kršenja ljudskih prava prijavljeni CSJ na Kosovu tokom ovog perioda uključivali su nasilje u porodici, diskriminaciju i slučajeve gde je osoba bila primorana da napusti svoj dom. Žrtve bilo kog oblika kršenja ljudskih prava su bile povezane sa pravnim savetnikom CSJ na Kosovu, koji je žrtvama pružio informacije i podršku o procedurama prijavljivanja slučaja Kosovskoj policiji.

Od početka pandemije na Kosovu, marta 2020. godine, CJS na Kosovu je obezbeđio direktnu podršku za dvadeset sedam (27) LGBTI+ osoba iz različitih opština Kosova. Međutim, postojala je ogromna potreba za podrškom LGBTI+ osobama, koju CJS na Kosovu nije bio u mogućnosti da pruži zbog nedostatka mogućnosti finansiranja od različitih donatora za rešavanje hitnih potreba i zahteva LGBTI+ osoba izazvanih pandemijom.

→ Gledište psihologa i psihijatara

CJS na Kosovu pruža psihološku podršku LGBTI+ osobama u okviru svojih programa. Ukupno su tokom 2020. godine bila angažovana tri (3) psihologa. Kako bi se razumela situacija LGBTI+ osoba i direktni uticaj pandemije na njihovo mentalno zdravlje, izrađen je upitnik koji je podeljen angažovanim psiholozima i psihijatrima. Gospodin Sami Šatrolji, psihijatar koga je angažovao CJS na Kosovu, napomenuo je da je pandemija uticala na tok rada sa pacijentima; međutim, većina seansi je organizovana lično uz preduzimanje neophodnih mera u cilju zaštite zdravlja pacijenta i psihijatara (maske, sredstva za dezinfekciju ruku, držanje odstojanja). Nije bilo povećanja zahteva za psihološku podršku od gospodina Šatrolija registrovanih u martu 2020. godine; međutim, bilo je slučajeva koji su pokrenuli pitanje ponašanja sa članovima porodice i promene načina života zbog mera koje je preduzela Vlada Kosova da spreči širenje COVID-19. Prema rečima gospodina Šatrolija, pandemija nije pogodila samo LGBTI+ osobe, već je imala ogroman uticaj na sve ljudе zbog izolacije i promene dnevne rutine ljudi. Posledice se najviše mogu videti kod osoba koje su bile pozitivne na virus COVID-19 i onih koje su doživele smrt bilo kog člana porodice tokom ovog perioda.

Gospođa Fortesa Kadriu, psiholog koga je angažovao CJS na Kosovu, napomenula je da su mere koje je Vlada usvojila da spreči širenje pandemije uticale na njen rad, jer je morala da planira svoje psihološke sesije koristeći onlajn platforme kao što su Zoom ili Skype. Na početku potpunog zatvaranja, povećao se broj osoba koje su tražile psihološku podršku; međutim, vremenom je to počelo da se normalizuje. Nije bilo prijavljenih slučajeva kršenja ljudskih prava od strane klijenata. Glavno pitanje koje su klijenti pokrenuli bili su međuljudski odnosi sa članovima porodice, koji su se pogoršali tokom potpunog zatvaranja. Prema rečima gospođe Kadriu, LGBTI+ osobe mogu biti grupa ljudi koja je iskusila najviše psihičkih poteškoća u slučajevima potpunog zatvaranja i života sa svojim porodicama. Prema tome, potpuno zatvaranje je doprinelo povećanju zahteva za psihološkom podrškom i drugom podrškom od strane LGBTI+ osoba. Gospođa Kadriu je naglasila da su LGBTI+ osobe kategorija građana kojoj je neophodna psihološka podrška, jer su stigmatizovane, diskriminisane, neprihvaćene i glavne su potencijalne žrtve nasilja u porodici i svakog drugog oblika nasilja.

LGBTI+ OSOBE TOKOM PANDEMIJE COVID-19 – PERSPEKTIVA LGBTI+ OSOBA

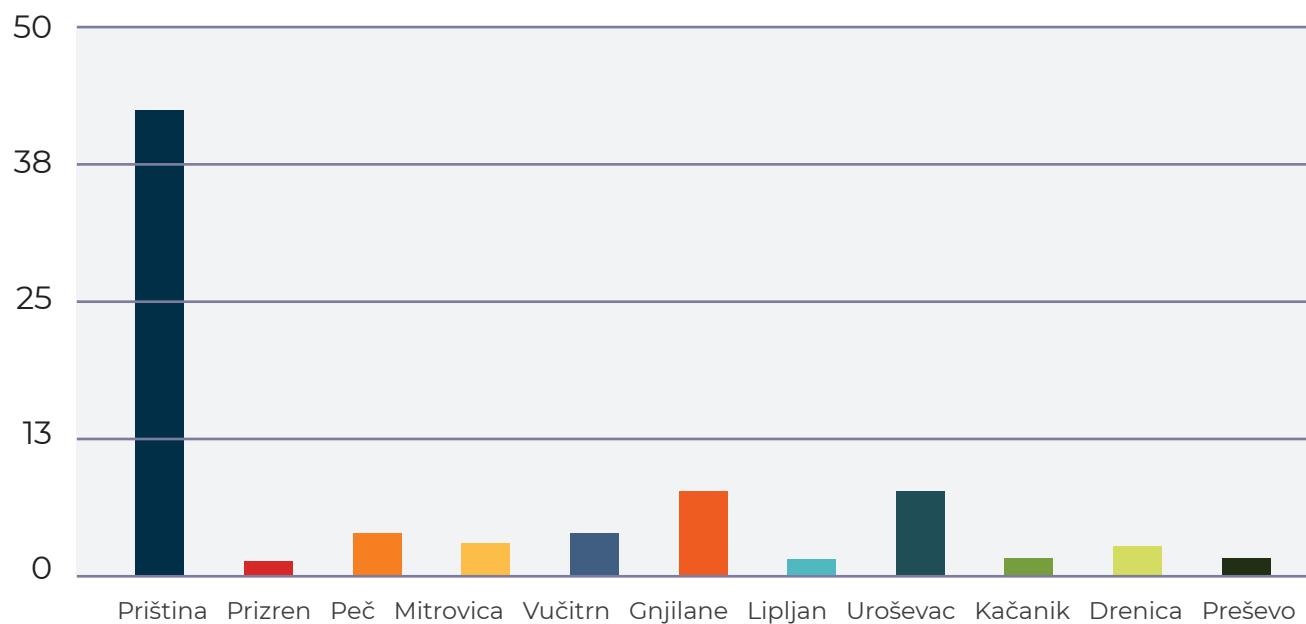
Vlada Kosova je u martu 2020. godine proglašila vanredno stanje u javnom zdravlju i uvela mere suzbijanja i ograničenja kako bi sprečila širenje virusa. Jedna od prvih mera je bila potpuno zatvaranje i ograničavanje kretanja građana koje su se primenjivale skoro dva (2) meseca i direktno su uticale na LGBTI+ osobe.

U cilju analiziranja situacije izazvane globalnom pandemijom, CJS na Kosovu je sproveo istraživačku studiju koja je imala za cilj da razume situaciju LGBTI+ osoba od marta 2020. godine.

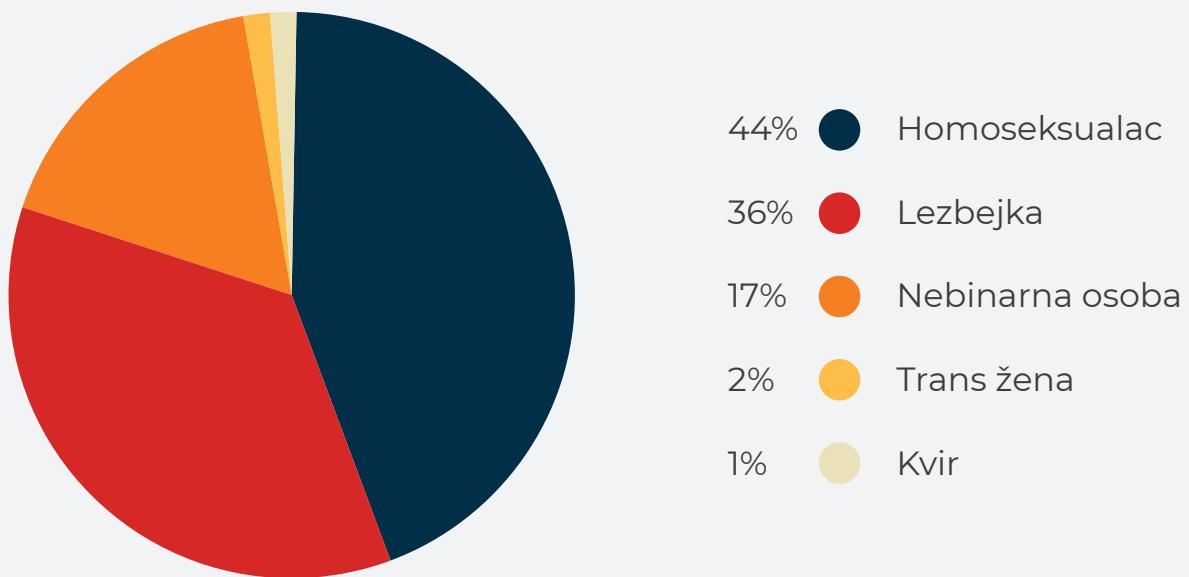
CJS na Kosovu je dobio sedamdeset (70) odgovora od LGBTI+ osoba koje su pozvane da budu deo procesa istraživanja za objavljivanje ovog izveštaja „LGBTI+ osobe tokom pandemije COVID-19“. Upitnik je izrađen i objavljen onlajn na engleskom i albanskom jeziku. Nalazi istraživanja su predstavljeni u nastavku.

OPŠTE INFORMACIJE O ISPITANICIMA

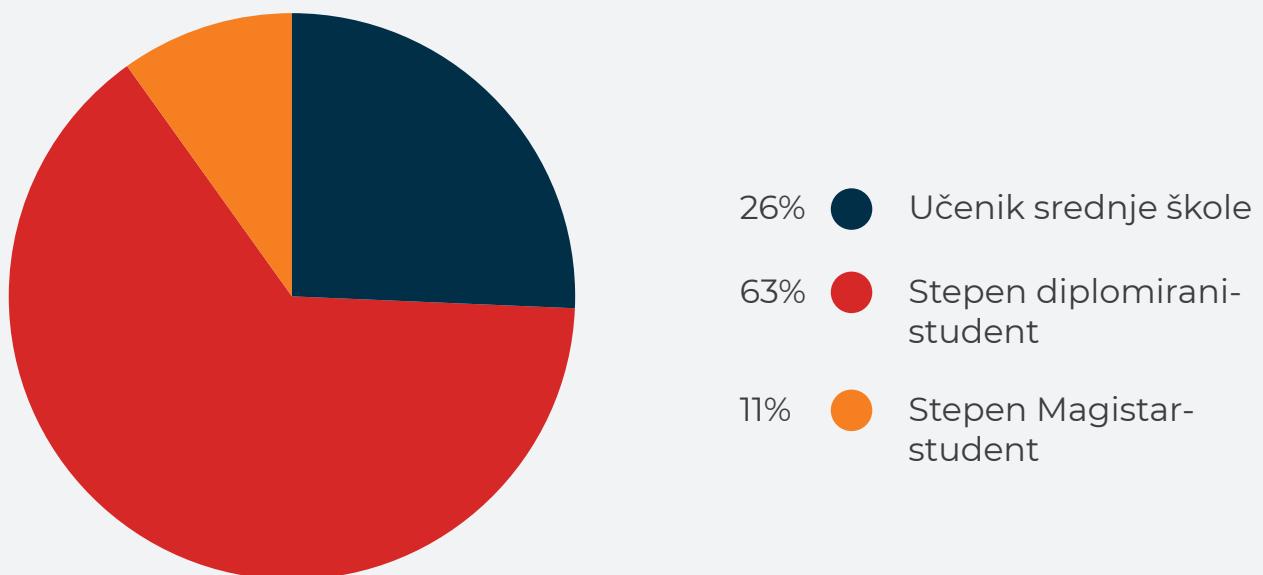
Ukupno, sedamdeset (70) LGBTI+ osoba je bilo deo procesa istraživanja za objavljanje ovog izveštaja „LGBTI+ osobe tokom pandemije COVID-19“, koji je sproveo stručnjak angažovan od strane CJS na Kosovu. Uzrast ispitanika je bila od 15 do 32 godine. Podaci o opštinama iz kojih su ispitanici, kao i o njihovom seksualnom opredeljenju i stepenu obrazovanja, prikazani su na slikama 1, 2 i 3.

Slika 1: Opštine u kojima žive ispitanici

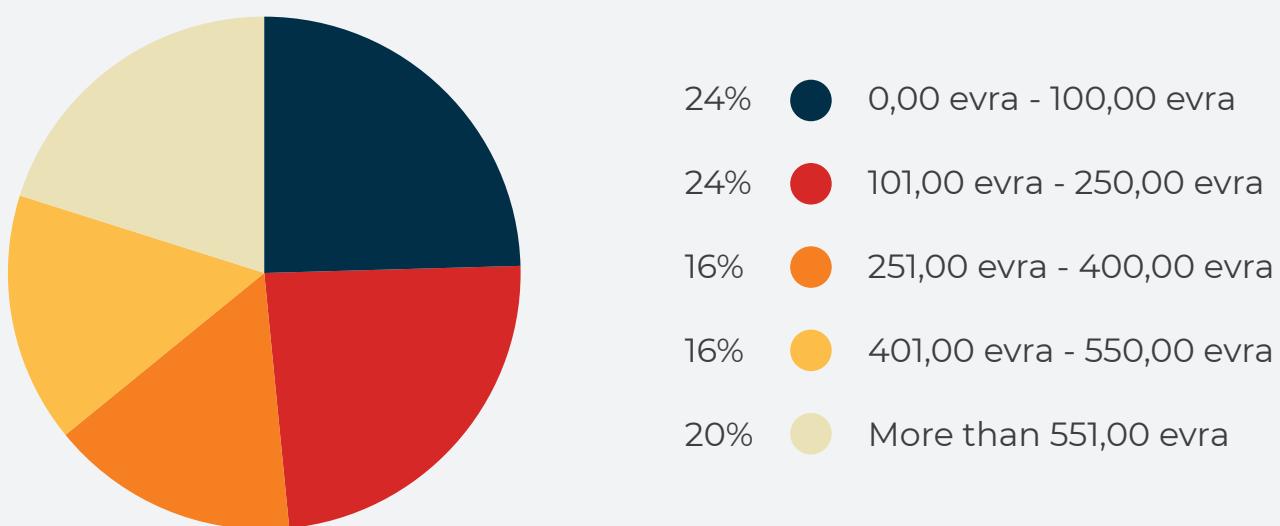
Slika 2: Seksualno opredeljenje i/ili rodni identitet ispitanika

Slika 3: Stepen obrazovanja ispitanika

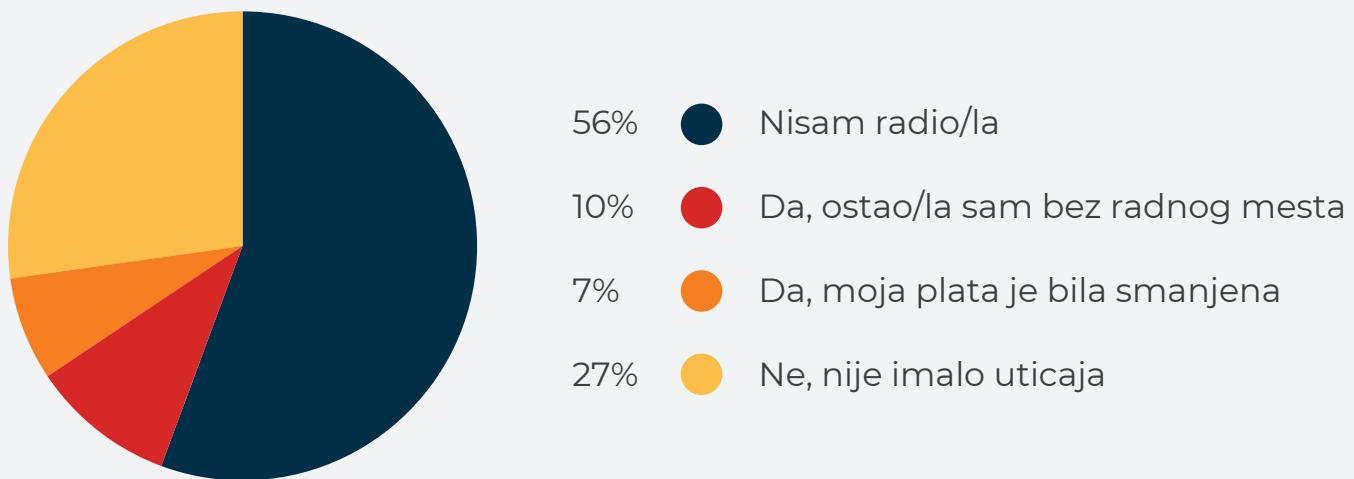
Ekonomске posledice pandemije COVID-19 za LGBTI+ osobe

Ispitanici upitnika su angažovani u različitim oblastima i imaju različite profesije kao što su IT službenik, grafički dizajner, medicinska sestra, modni dizajner, programer, šminker, agent za pozive, projektni i finansijski rukovodilac, student, sociolog, profesor engleskog jezika, barmen, prevodilac, muzičar, bloger, službenik za odnose s javnošću, konobar, arhitekta, poslovođa, ekonomista, marketinški agent, preduzetnik, stomatolog, zdravstveni radnik, sportista, laboratorijski tehničar, rukovodilac programa i nastavnik. S obzirom na njihova zanimanja i angažovanje, mesečna primanja ispitanika variraju od min 0,00 – 100,00 evra (24,3%) do više od 551,00 evra (20%). Mesečni prihodi sedamdeset (70) ispitanika prikazani su na slici 4.

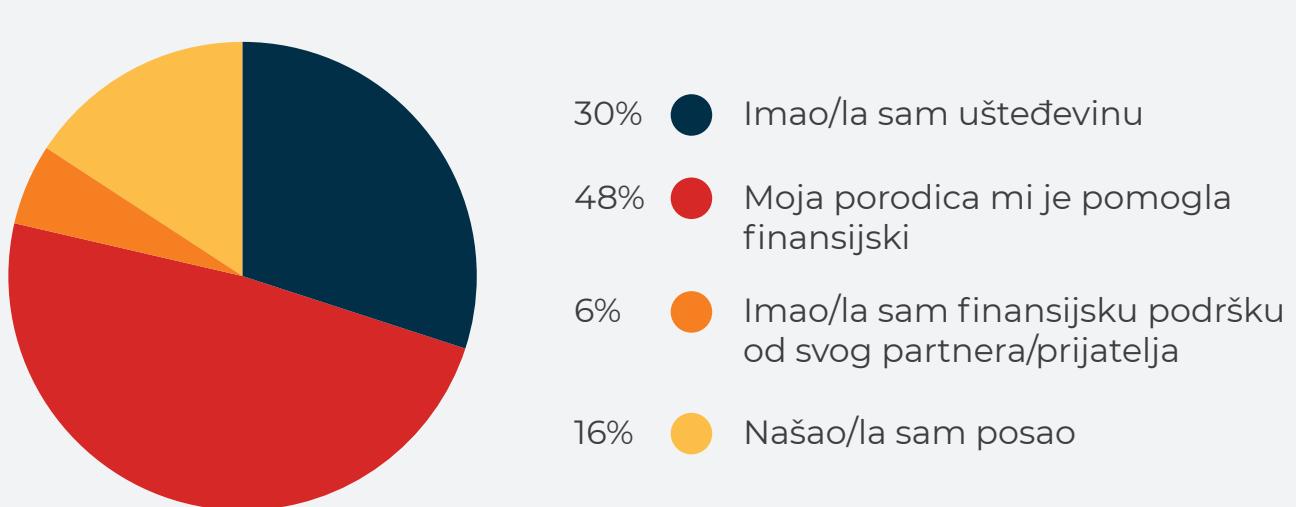
Slika 4: Mesečni prihodi ispitanika

Zbog ograničenja Vlade Kosova, tržište rada je bilo pogodjeno. Analizirali smo angažovanje LGBTI+ osoba na tržištu rada tokom prvih meseci pandemije i posledice potpunog zatvaranja na njihove poslove/angažovanja. Od sedamdeset (70) učesnika ove ankete, 39 ili 55,7% je bilo nezaposleno, 7 ili 10% je ostalo bez posla, 5 ili 7,1% reklo je da im je smanjena plata, a 19 ili 27,1% je reklo da potpuno zatvaranje nije uticalo na njihova radna mesta kao što se može videti na slici 5.

Slika 5: Posledice potpunog zatvaranja na radnom mestu ispitanika

Pored toga, odgovori o tome kako su ispitanici pokrivali svoje mesečne troškove tokom prvih meseci pandemije prikazani su na slici 6.

Slika 6: Kako su ispitanici uspeli da pokriju troškove života

Podrška Vlade Kosova LGBTI+ osobama

Kako bi ublažila društvene i ekonomske posledice krize COVID-19, Vlada Kosova je u aprilu 2020. godine usvojila početni paket za vanredno stanje od 180 miliona evra koji je imao za cilj da pruži podršku preduzećima, poljoprivrednicima i zaposlenima i dodatnu socijalnu zaštitu, kao što su mere pomoći i fleksibilnost za kredite i plaćanje poreza, građanima Kosova. Pored toga, u julu, Skupština Kosova je usvojila Program ekonomskog oporavka koji uključuje dodatnih 185 miliona evra za 2020. godinu. U avgustu 2020. godine, Skupština je potpisala

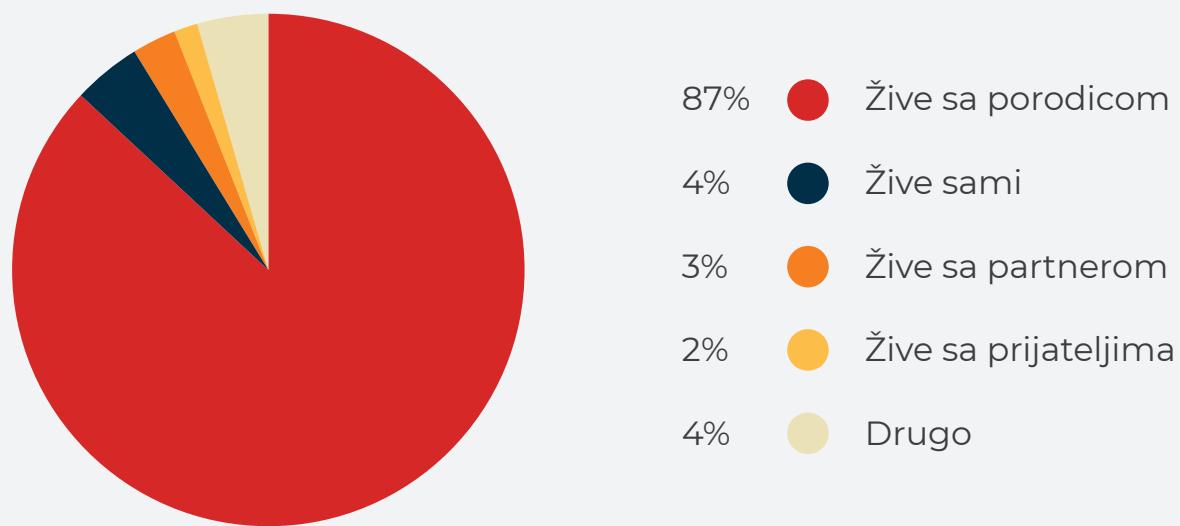
sporazum o zajmu EU o makrofinansijskoj pomoći u vrednosti od 100 miliona evra, koji ima za cilj da pomogne Kosovu da ograniči ekonomski pad zbog pandemije.³²

Iako je paket Vlade Kosova za vanredno stanje usvojen, od sedamdeset (70) ispitanika, samo njih četrnaest (14) ili 20% dobilo je finansijsku pomoć Vlade i/ili drugih javnih ustanova. Ostali ispitanici su izjavili da se nisu prijavili za bilo kakvu pomoć.

³² Evropska komisija, (oktobar, 2020), Radni dokument osoblja Komisije, Izveštaj o Kosovu 2020, dostupan na: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2020-10/kosovo_report_2020.pdf

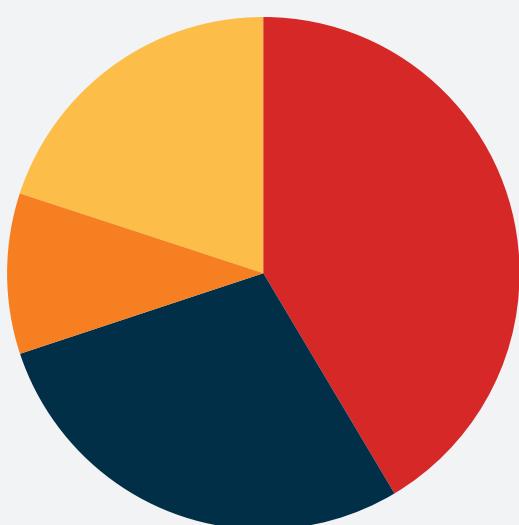
Dobrobit LGBTI+ osoba

Tokom potpunog zatvaranja i ograničavanja kretanja koja su počela u martu 2020. godine, od sedamdeset (70) osoba koje su učestvovalo u ovom istraživanju, 61 ili 87,14% je živelo sa njihovim porodicama, 3 ili 4,28% živelo je samo, 2 ili 2,85% je živelo sa njihovim partnerom, 1 ili 1,42% živelo je sa prijateljima, a 3 ili 4,28% je odgovorilo drugo.

Slika 7: Gde su ispitanici živeli tokom potpunog zatvaranja

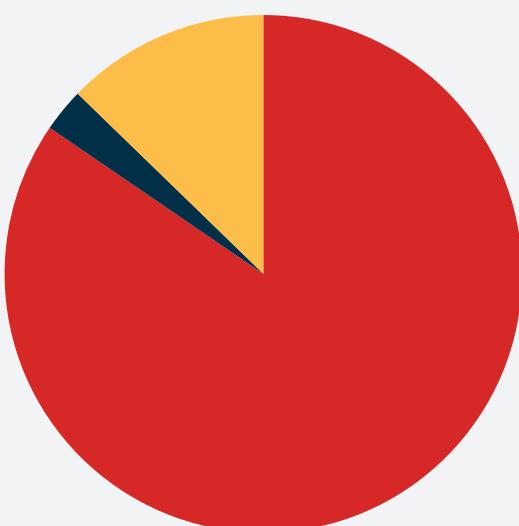
S obzirom da je većina ispitanika odgovorila da je živila sa svojim porodicama tokom potpunog zatvaranja i ograničenja kretanja, na pitanje da li su se osećali bezbedno u ovim vremenima, 29 ili 41,42% je odgovorilo da se oseća bezbedno, jer njihova porodica nije bila svesna njihove seksualne opredeljenosti i rodnog identiteta, 20 ili 28,57% je odgovorilo da se oseća nesigurno i da je bilo pod pritiskom svoje porodice, 14 ili 20% je odgovorilo da se oseća bezbedno, jer ih porodica podržava, a 7 ili 10% je odgovorilo da nisu pod pritiskom, jer su u tim vremenima živeli sami. Pored toga, 22 ili 31,42% ispitanika je izjavilo da su žrtve porodičnog nasilja i diskriminacije. Od 22 osobe, koje su bile žrtve porodičnog nasilja i diskriminacije, njih 14 ili 63,63% je bilo zatvoreno u svoje sobe, 3 ili 13,63% od njih je pobeglo od njihove kuće, 3 ili 13,63% je prijavilo slučajeve policiji Kosova, a 2 ili 9,09% je zatražilo psihološku podršku od CJS na Kosovu.

41%	● Ne, jer se nikada nisam izjasnio/la pred svojom porodicom
29%	● Da, moja porodica je vršila pritisak na mene
10%	● Ne, jer sam živeo/la sam/a/sa svojim partnerom, priateljima
20%	● Ne, jer me porodica podržava

Slika 8: Da li ste se osećali nesigurno tokom potpunog zatvaranja?

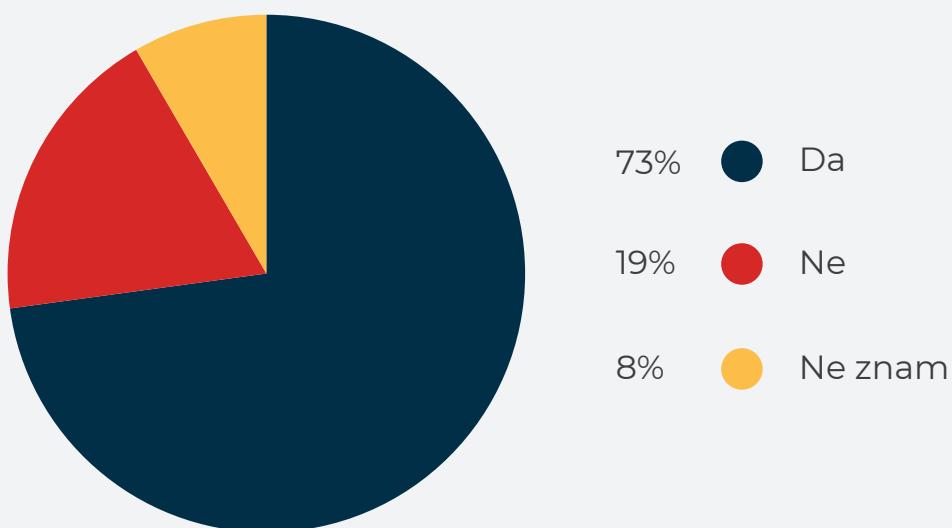
Pedeset devet (59) ili 84,28% ispitanika smatra da su pandemija i potpuno zatvaranje doprineli povećanju broja slučajeva nasilja prema LGBTI+ osobama.

84%	● Da
3%	● Ne
13%	● Ne znam

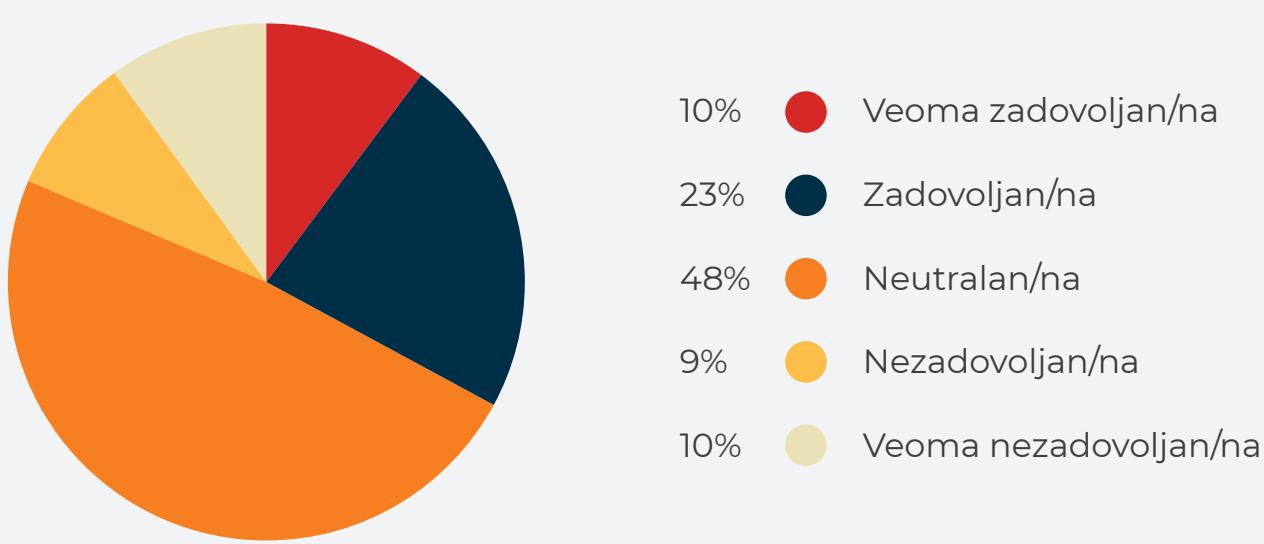
Slika 9: Da li smatrate da je potpuno zatvaranje doprinelo povećanju nasilja prema LGBTI+ osobama?

Pored toga, izolacija je uticala na mentalno zdravlje LGBTI+ osoba. Pošto su LGBTI+ osobe jedna od najugroženijih marginalizovanih grupa na Kosovu koje su diskriminise i neprihvocene od strane društva, one su bile jako pogodjene merama za pandemiju COVID-19 i 97,1% ispitanika se složilo da postoji potreba za doslednom besplatnom psihološkom podrškom i savetovanjem, koje treba ponuditi LGBTI+ osobama.

Slika 10: Da li je potpuno zatvaranje uticalo na vaše mentalno zdravlje?

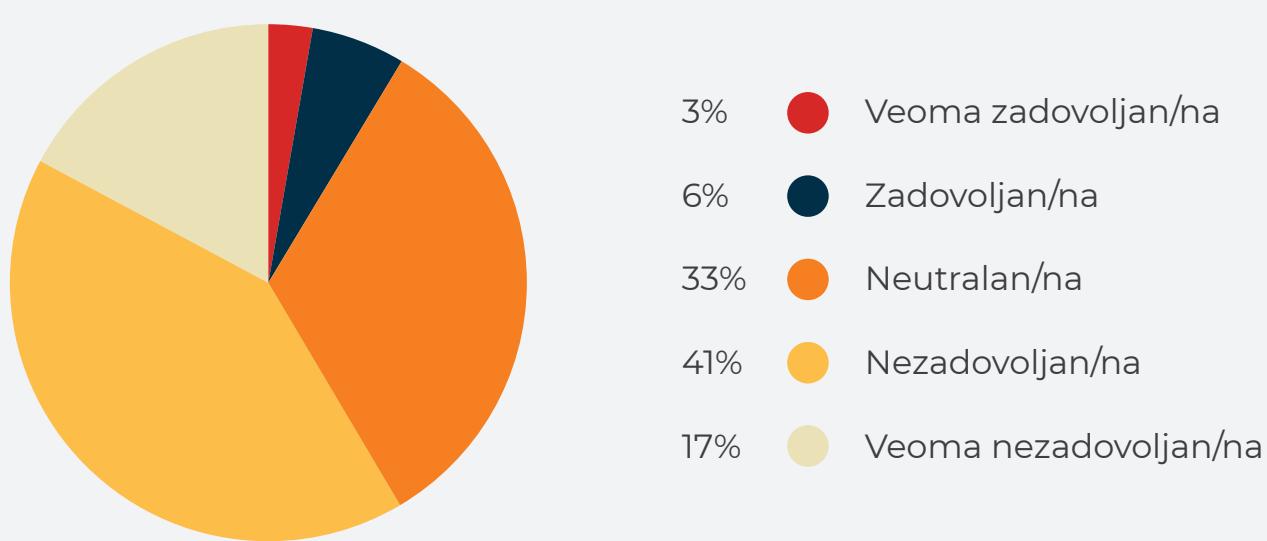
Kako bi se razumeo doprinos organizacija civilnog društva u promovisanju i zaštiti prava LGBTI+ osoba i pružanju bilo kakve podrške koja je potrebna od marta 2020. godine, ispitanici su bili upitani da li su zadovoljni ulogom NVO-a u ovim teškim vremenima. Na slici 11 ispod prikazani su odgovori sedamdeset (70) ispitanika.

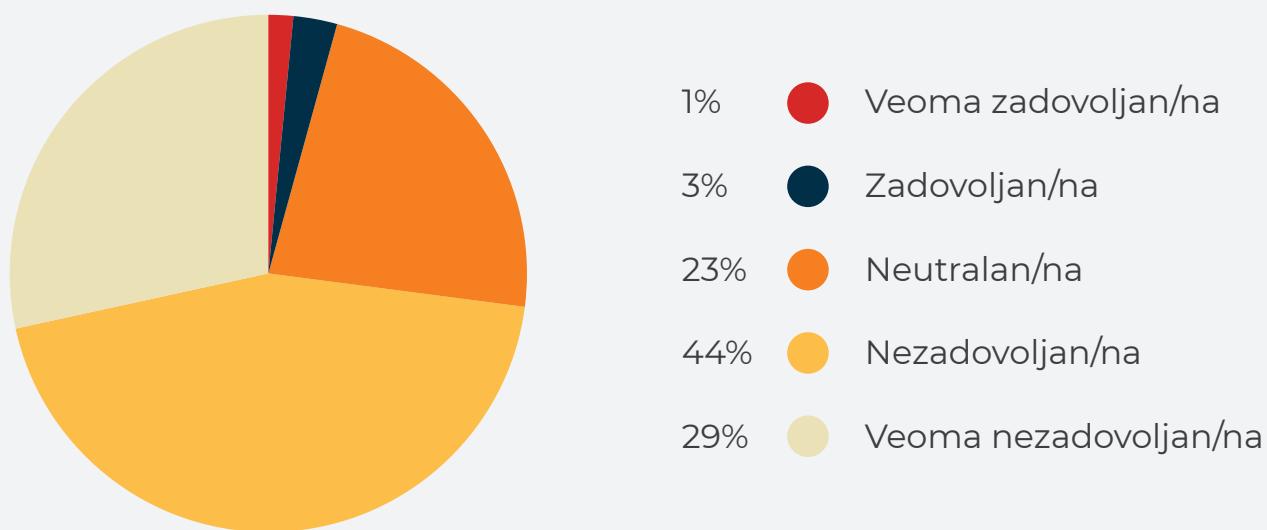
Slika 11: Nivo zadovoljstva ulogom OCD

Pored toga, od ispitanika je zatraženo da izraze svoj nivo zadovoljstva u vezi sa radom i podrškom Vlade Kosova LGBTI+ osobama u vreme pandemije i doprinosom Kosovske policije da obezbedi bezbednost LGBTI+ osobama kao potencijalnim žrtvama nasilja u porodici i diskriminacije zasnovane na seksualnoj opredeljenosti i rodnom identitetu.

Na slikama 12 i 13 prikazani su odgovori sedamdeset (70) ispitanika u vezi sa pitanjima iznad.

Slika 12: Nivo zadovoljstva radom Vlade Kosova

Slika 13: Nivo zadovoljstva radom kosovske policije

Pored toga, na pitanje „Da li mislite da je Vlada Kosova doprinela pružanju podrške LGBTI+ osobama tokom potpunog zatvaranja? Ukoliko je odgovor da, molim vas da pojasnite”, 100% ispitanika je odgovorilo da Vlada Kosova i kosovske ustanove moraju da rade više na pružanju podrške LGBTI+ osobama, da povećaju svest LGBTI+ osoba o mehanizmima zaštite i prevencije, i da povećaju svest šire javnosti o pravima LGBTI+ osoba.

Zaključci

Pandemija COVID-19 je uticala na živote svih građana Kosova, posebno na živote LGBTI+ osoba kao jedne od najugroženije marginalizovane grupe osoba koje žive na Kosovu. Pandemija COVID-19 je imala negativne posledice na živote LGBTI+ osoba zbog njihovog položaja u kosovskom društvu, stepena diskriminacije prema njima, različitih oblika nasilja koje doživljavaju i neprihvatanja od strane društva i njihovih porodica. Mere pandemije COVID-19 koje je Vlada Kosova usvojila radi sprečavanja širenja virusa su imale negativne posledice, posebno na mentalno zdravlje LGBTI+ osoba, posebno onih koje su bile prinuđene da se vrate i žive sa svojim porodicama tokom potpunog zatvaranja. Prema Linja e Jetës, NVO-i koja pruža psihološku podršku ljudima u nevolji, broj zahteva za podršku je bio smanjen na početku potpunog zatvaranja, zbog činjenice da su potencijalne žrtve nasilja u porodici živele na istom mestu sa svojim počiniocem, prema tome nisu imale prostor odakle su mogle da pozovu i zatraže podršku. Pored toga, psihološka podrška koju je ponudio CJS na Kosovu preko onlajn platformi je bila ogromna pomoć za LGBTI+ osobe u ovim vremenima; međutim, to nije bila jedina podrška koja je LGBTI+ osobama bila potrebna. Zbog činjenice da je bilo prijavljenih slučajeva gde su žrtve morale da napuste svoje kuće, jer im njihove porodice nisu

dozvoljavale da ostanu kod kuće, postojala je ogromna potreba za sigurnim prostorima za žrtve porodičnog nasilja. CJS na Kosovu je prilagodio svoje aktivnosti i obezbedio privremeni smeštaj za deset (10) osoba. Međutim, postoji potreba za trajnim rešenjem za ovaj izazov sa kojim se suočavaju LGBTI+ osobe i žrtve porodičnog nasilja, kao što je siguran smeštaj i obezbeđivanje sigurnih mesta kao što je sklonište.

Srećom, u ovom periodu nije registrovan nijedan smrtni slučaj, što je moglo biti zbog činjenice da skoro 50% porodica ispitanika nije svesno seksualnog opredeljenja i rodnog identiteta svoje dece.

Iako je Vlada Kosova usvojila paket za vanredno stanje za pružanje finansijske pomoći preduzećima, poljoprivrednicima i zaposlenima, dodatne mere socijalne zaštite i pomoći, kao i fleksibilnost zajmova i plaćanja poreza građanima Kosova, od sedamdeset (70) ispitanika, samo njih 14 ili 20% dobilo je finansijsku pomoć od Vlade i/ili drugih javnih ustanova. Ostali ispitanici su izjavili da se nisu prijavili za bilo kakvu pomoć. Kako bi pokrili troškove života, skoro 50% ispitanika imalo je finansijsku pomoć njihove porodice, dok su ostali imali ušteđevinu ili pomoć prijatelja i/ili partnera. Nedostatak znanja o procedura-ma prijave za finansijsku pomoć i nedostatak promotivnih kampanja od

strane različitih ustanova, mogli su da doprinesu nedostatku prijava za finansijsku pomoć od strane LGBTI+ osoba. Državne ustanove nisu obraćale posebnu pažnju na LGBTI+ osobe tokom perioda pandemije i nisu im pružile informacije o mogućim koristima državne pomoći koju bi mogle da dobiju.

Nivo zadovoljstva radom vladinih ustanova i kosovske policije tokom ovog perioda je bio nizak, odnosno 41% i 44%. Štaviše, nivo zadovoljstva radom NVO-a tokom perioda potpunog zatvaranja je označen kao „neutralan“ od strane 48% ispitanika, što je zabrinjavajući nalaz. Nedostatak podrške od strane CJS na Kosovu LGBTI+ osobama je bio zbog nedostatka mogućnosti finansiranja od različitih donatora koji nisu odgovorili na situaciju sa razvojem hitnih šema za bespovratna sredstva i programa za pružanje podrške koja je potrebna UMG-a.

U zaključku, LGBTI+ osobe i dalje ostaju kategorija UMG koja je najugroženija na Kosovu koja doživljava diskriminaciju, segregaciju, nasilje u bilo kom obliku i maltretiranje. Postoji potreba za razvojem konkretnе strategije i za koordinacijom između NVO-a, vladinih ustanova, međunarodnih i nacionalnih donatorskih organizacija i drugih zainteresovanih

strana, kako bi zajedno radili na razvoju programa koji će poboljšati socio-ekonomski uslove LGBTI+ osoba i koji će garantovati njihovu dobrobit na Kosovu.

Preporuke

Na osnovu nalaza ove studije, sledeće preporuke su sačinjene i upućene vladinim ustanovama na lokalnom i centralnom nivou, NVO-a, pravosudnim i vansudskim strukturama za ljudska prava, međunarodnim organizacijama i drugim donatorima.

- Povećanje broja korisnika državne pomoći, posebno LGBTI+ osoba, Ministarstvo finansija Republike Kosovo treba da razvije i usvoji finansijske pakete namenjene posebno za LGBTI+ osobe;
- Vladine ustanove, odnosno Institucija Zaštitnika građana, kosovska policija i Kancelarija za dobro upravljanje, Kancelarija premijera Kosova treba da neprekidno organizuju aktivnosti za podizanje svesti o LGBTI+ pravima, o mogućnostima od kojih zajednica može imati koristi i o ustanovama od kojih mogu da traže pomoć ako su njihova prava povređena;
- Vladine ustanove, odnosno Institucija Zaštitnika građana, kosovska policija i Kancelarija za dobro upravljanje, Kancelarija premijera Kosova treba da pruže informacije o mogućim koristima koje LGBTI+ osobe mogu dobiti od programa i strategija koje je usvojila Vlada Kosova u slučajevima krize kao što je pandemija COVID-19;
- Uzimajući u obzir mentalno zdravlje LGBTI+ osoba i stalnu potrebu za psihološkom podrškom i savetovanjem, Ministarstvo zdravlja Republike Kosovo treba da neprekidno pruža besplatnu psihološku podršku LGBTI+ osobama;
- Ministarstvo zdravlja Republike Kosovo treba da razvije program obuke za psihologe i psihijatre o LGBTI+ pravima, pitanjima, izazovima i metodama o tome kako da pristupe zajednici i da im obezbede savetovanje;
- Ministarstvo zdravlja i druge odgovarajuće ustanove treba da razviju programe koji se bave mentalnim zdravlјem, a koji bi mogli obuhvatati sledeće elemente:
 - obrazovni program od porodice do porodice;
 - program osnovnog obrazovanja;
 - obrazovni programi i programi za podršku od vršnjaka- do- vršnjaka;
 - programi za studente Medicinskog fakulteta, Odsek za psihologiju i sociologiju, Univerzitet u Prištini;
 - uspostavljanje grupa za podršku za oporavak povezanosti za pojedince koji imaju problema sa mentalnim zdravlјem.
- Ministarstvo za rad i socijalnu zaštitu Republike Kosovo treba da podstakne privatni sektor da zapošljava LGBTI+ osobe tako što će obezbediti jednake mogućnosti za sve;

- Kosovska policija, CJS na Kosovu, Institucija Zaštitnika građana Kosova i Kancelarija za dobro upravljanje, Kancelarija premijera, treba da se usaglase da sprovedu istraživačke studije i objave izveštaje o svim slučajevima kršenja ljudskih prava prema LGBTI+ osobama, navodeći oblike kršenja, kršenje zakona koji je na snazi na Kosovu koji garantuje jednaka prava za sve, odgovor odgovarajućih ustanova na nasilje koje se desilo gde su žrtve LGBTI+ osobe, mogućnosti kosovske policije, Institucije Zaštitnika građana, Jedinice za ljudska prava na lokalnom nivou, socijalnih radnika, Univerzitetsko kliničko centra Kosova, Centara za medicinsku negu u svim opštinama Kosova za pružanje usluga i promovisanje prava LGBTI+ osoba, strategije kosovskih ustanova u rešavanju prava LGBTI+ osoba i druga odgovarajuća pitanja.
- Donatorske organizacije na Kosovu treba da imaju fondove za vanredna bespovratna sredstva namenjene posebno za NVO-e koje rade na promociji i zaštiti prava LGBTI+ osoba;
- Opština Priština treba da da prioritet izgradnji i funkcionisanju Sigurne kuće/Skloništa za LGBTI+ osobe;
- Kako bi se bavile visokom stopom nezaposlenosti LGBTI+ osoba, NVO-e treba da razviju programe za profesionalnu obuku koji će doprineti pripremi LGBTI+ osoba za tržište rada i povećati njihove mogućnosti da ostvare prihode i budu finansijski nezavisni;
- Kako bi se podigla svest građana Kosova o pravima i potrebama LGBTI+, CJS na Kosovu, vladine ustanove i druge organizacije treba da organizuju kampanje koje će dopreti do svih građana Kosova. Za dostavljanje informacija koristiće se javna televizija, lokalne TV stanice, radio stanice i druga sredstva komunikacije;
- CJS na Kosovu u saradnji i koordinaciji sa KIPA treba da razvije programe obuke o pravima LGBTI+ za socijalne radnike, jedinice za ljudska prava na lokalnom nivou, zdravstvene radnike i kosovsku policiju kako bi poboljšali njihove mogućnosti u identifikaciji, podizanju, zaštiti i praćenju kršenja ljudskih prava po osnovu seksualnog opredeljenja i rodnog identiteta i pružanja podrške potrebne LGBTI+ osobama.

